

לבוד

מוטי גודמן

ראשי פרקים

- א. מקור הדין
- ב. שיעור לבוד (ג' טפחים או ד' טפחים)
- ג. אופי דין לבוד
- ד. לבוד מחובר או משוך
- ה. לבוד להחמיר

א. מקור הדין

לכאורה לבוד זהו דין של הלכה למשה מסיני, וכן משמע מפירוש הרמב"ם על המשנה¹: "וכלל הוא אצלנו כל פחות משלשה כלבוד דמי, וזה מכלל הדברים שהן הלכה למשה מסיני". מקור דברי הרמב"ם הוא במסכת סוכה²: "הניחא לרבי יהודה, אלא לרבי מאיר מאי איכא למימר? כי אתאי הלכתא לגוד, לבוד ודופן עקומה".

מפשט הגמרא נלמד שדין לבוד הוא רק אליבא דר"מ. ושיטת ר' יהודה היא שדין לבוד אינו הלל"מ, אלא דין דרבנן. בהמשך דרכנו נוכיח כי מחלוקתם היא בהבנת אופי הדין ולא במקור הדין שהוא אליבא דכו"ע הלל"מ.

ב. שיעור לבוד (ג' טפחים או ד' טפחים)

דין שיעור לבוד נתון במחלוקת רשב"ג וחכמים, כאשר חכמים סוברים שלבוד שיעורו ג"ט, ואלה דברי הרמב"ם שהבאנו לעיל: "כל

1. עירובין, פ"א, מ"ט.

2. סוכה ו'.

פחות משלשה כלבוד דמי". אולם רשב"ג סובר לבוד שעורו ד"ט. ומקור שטתו נמצא במסכת ערובין³: "היתה קורתו משוכה או תלויה (רש"י: "משמע רחוקה היא מן הכתלים") פחות מ - ג"ט אין צריך להביא קורה אחרת, ג-צריך להביא קורה אחרת". ופרש"י: רבן שמעון סבירא ליה בכל דוכתא פחות מ-ד' כלבוד דמי".

את טעמם של רשב"ג ורבנן לא גילה לנו הבבלי, אולם דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר, ובירושלמי על אתר נמצא יסוד מחלוקתם. ואלו דברי הירושלמי⁴: "קורה שהיא יוצאה מכותל זה ואינה נוגעת בכותל השני או שהיו שתיים זו כנגד זו, אם יש בין זו לזו ג"ט-צריך קורה ואם לאו-אין צריך קורה, אית תניי תני ארבעה. מאן דאמר שלשה כדי עבירת אדם, מאן דאמר ארבעה כדי מקום".

אם כן רואים אנו מדברי הירושלמי שאין מחלוקת רשב"ג ורבנן בשעורים גרידא, רבנן סברי ג"ט ורשב"ג סובר ד"ט, אלא ישנה מחלוקת בקביעת הגורמים לדין לבוד, כאשר לחכמים זהו ענין מציאותי, מעבר אדם, ורשב"ג סובר זהו ענין של מקום ואינו ענין מציאותי.

ג. אופי דין לבוד

במהות דין לבוד, מה אומרת הלל"מ, ניתן ללכת בשתי דרכים: א. לבוד זהו סתום ממש ואין כאן שום גריעותא, והחסרון שיש הוא רק לעיניים. ולסבר את האוזן ניתן לומר כך: ידוע הוא שכל חומר מורכב מאטומים המסתובבים במהירות רבה וכך יוצרים את הרגשת המציאות, ובעצם חומר ממש יש מעט מאוד והרוב הוא ריק ורק ע"י סיבוב האלקטרונים סביב גרעין האטום נוצר חומר מלא, כך ע"י הלל"מ נוצר חומר מלא.

ב. לבוד אינו כסתום ממש, אלא שעד ג"ט אין התיחסות לכך שחסר, ז"א שהשיעור ישנו למרות שיש אויר, אולם אין זה מלא

3. ט. י"ד. ובעוד מקומות.

4. ירושלמי, עירובין, פ"א ה"ג.

וסתום. וכדוגמא להסברת הענין ניתן לומר שחורי וילון אינם מורים על כך שהוילון קרוע, אלא שעד גודל מסוים אפשר להשתמש בבד כוילון, ולהיפך, אם יהיה ללא חורים יהפך למסך ובכך יצא מגדר וילון.

ע"י הבנות שונות אלו באופי הדין ניתן להסביר שתי מחלוקות תנאים, ושלוש מחלוקות בראשונים.

1. שתי מחלוקות תנאים

א. במקור הדין הבאנו לעיל את מחלוקת ר"מ ור"י, ומפשט דברי הגמרא נראה הדבר שדין לבוד כהלל"מ הוא רק אליבא דר"מ. אולם יותר נראה הוא, כי יסוד מחלוקתם נוגע לעצם דין לבוד, כאשר לר"מ לבוד זהו סתום ממש, ולחידוש זה באה הלל"מ, ובמחיצה המורכבת מלבוד אין גריעותא. ושיטת ר"י שלבוד מועיל לדיני מחיצות אולם זהו רק בגדר של אי חסרון.

וניתן להוכיח זאת ממשנה בסוף פרק ראשון בעירובין⁵:
 "מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים, בשיירא דברו דברי ר"י, וחכמים אומרים: לא דברו בשיירא אלא בהווה". ופרש"י בדברי ר' יהודה: "הקלו אצלן שאינן צריכין אלא או שתי או ערב", משמע - שלדעת ר"י מחיצה זו המורכבת מקנים ע"י לבוד אינה מחיצה גמורה ולכן רק בשיירא הקלו משא"כ ביחיד, וחכמים סוברים לא כך, אלא מחיצה זו מחיצה גמורה היא. וראיה זו אינה מוכרחת, מכיון שרש"י העמיד המשנה בשיירא שחנתה בבקעה ולכן זהו דין דרבנן. אולם נראה שהעמדת ר"י את המשנה בדיני דרבנן נובעת מתפיסתו את דיני לבוד לא כמלא ממש, אלא כאי חסרון. ולכן רק לשיירא שחנתה בבקעה התיר מחיצה המורכבת או משתי או מערב.

ב. המחלוקת השניה היא מחלוקת רשב"ג ורבנן שהבאנו בענין שעור דין לבוד. ועפ"י דברי הירושלמי שטעמם של חכמים הוא מעבר אדם, ניתן לומר לבוד כאינו חסר כי זהו ענין מציאותי של

מעבר אדם ורק מ-ג"ט אדם יכול לעבור אולם עד ג"ט אין זה חסרון, כי אין יכולת למעבר אדם. ורשב"ג סובר לבוד זהו סתום ממש כי הגדר נקבע לפי ענין דיני-מקום, וכל עוד אין מקום ד"ט, נחשב כסתום. בהסבר זה יש קושי מסוים, כיון שאנו פוסקים הלכה כחכמים, ז"א שעור לבוד ג"ט היוצא מדברינו שההסבר בדין לבוד הוא כאינו חסר וכדרך ב', שהבאנו לעיל. ואם כן קשה על הראשונים שנביא להלן והסוברים כדרך א' שלבוד כסתום.

וצריך לומר שהסבר זה במחלוקת רשב"ג ורבנן הוא לשיטת הירושלמי שהבין בלבוד כאינו חסר ולכן תלה מחלוקת רשב"ג ורבנן בטעמים שהבאנו לעיל.

ולהוכיח שיטת הירושלמי שלבוד כאינו חסר אפשר להביא מירושלמי בברכות⁶, הסובר שאויר פחות מ-ג"ט בסכך מצטרף ואין ישנים תחתיו ואם לבוד כסתום ממש, מדוע רק מצטרף ואין ישנים תחתיו?! וההסבר הוא שלבוד כאינו חסר ולכן באויר פחות מ-ג"ט אין פסול אולם חסר דין חיובי המאפשר שינה תחתיו.

והבבלי חולק על הירושלמי בטעמו של רשב"ג ואינו סובר שטעמו הוא משום מקום, ולכן ד' טפחים⁷, אלא מסיבה אחרת. והוכחה לכך היא דברי רבא בעירובין⁸: "וכי אמר רשב"ג אמרינן לבוד הני מילי למעלה אבל למטה הוה ליה כמחיצה שהגדיים בוקעים". ומהחילוק בין למעלה ולמטה רואים שדברי רשב"ג תלויים במציאות ואינם ענין דיני. ואם כן מחלוקת רשב"ג ורבנן אינה כמו דברי הירושלמי וממילא פתוחה הדרך להבנות השונות של הראשונים בדין לבוד.

2. שלוש מחלוקות בראשונים

א. הגמרא בסוכה בתשובה לדברי רב הושעיא המדמה סכך פסול לאויר, מביאה את דברי רבי אבא: "זה מצטרף [סכך] וישנים תחתיו וזה מצטרף [אויר] ואין ישנים תחתיו" זוהי גירסת רש"י

6. ברכות פ"ז, מ"א.

7. ט"ז:

8. י"ט.

בסוגיא, וכך פרשה גם הר"ן,⁹ וז"ל: "ואיכא מאן דאמר דהכי פירושא באויר כיון שהוא כלבוד וכסתום מסכך כשר שבצדדין ישנין תחתיו, אבל סכך פסול אין ישנים תחתיו ואין זה נכון... לפיכך עיקרו של דבר כדברי רש"י ז"ל דסכך פסול מצטרף וישנין תחתיו והיינו דאמרי נדון כסוכה לגמרי, אבל אויר אין ישנים תחתיו". וכדעת הר"ן הולך גם הרז"ה וסובר שאין ישנים תחת האויר. אולם תוס'¹⁰ באותה סוגיה סוברים אחרת, ולעניננו גרסתם שם כך: "ונראה כספרים דגרסי התם: אויר מצטרף וישנים תחתיו וזה מצטרף ואין ישנים תחתיו"¹¹. וניתן לומר שיסוד המחלוקת תלוי בשאלה מהו דין לבוד, אם נאמר כצד א' שלבוד זהו סתום אם כן אפשר לאויר להצטרף וישנים תחתיו וזו שיטת תוס'. אולם אם נלך בדרך השניה אזי עדין יש חסרון של סכך ולכן אין ישנים תחתיו למרות שלא נפסל הסכך, בכל אופן דבר הכשר אין כאן. ותחת הסכך ישנים, מכיון שיש ממשות של צל סוכה אעפ"י שהיא פסולה כל עוד פחות מ-ג"ט אין זה פוסל, וזו שיטת רש"י, הר"ן והרז"ה שהבאנו לעיל.

ב. מחלוקת נוספת המבטאת את השוני בהבנת דין לבוד נמצאת אף היא במסכת סוכה,¹² וז"ל הגמרא: "אמר רב יהודה: סוכה העשויה כמבוי-כשרה [רש"י: כמבוי המפולש ששתי הדפנות זו כנגד זו] ואותו טפח מעמידו לכל רוח שירצה, רבי סימון ואיתמיה ריב"ל אמר: עושה לו פס ד' ומשהו". ומפרש הר"ן¹³: "...אלא ודאי בסוכה העשויה כמבוי עסקינן ודווקא בפס ארבעה ומשהו דאיכא בעומד שיעור ראוי אבל בטפח ומשהו ומוקים לה בי מצעי פחות משלשה להך גיסא ופחות משלשה להך גיסא ודאי לא סגי כיון דליכא בעומד שיעור הראוי". וכן שיטת ריב"ב¹⁴: "ולא סגי בטפח

9. ס. בדפי הרי"ף ד"ה "גרסינן בגמרא".

10. סוכה י"ט. ד"ה "לא יהא אלא אויר".

11. מרחשת, סימן י"ז.

12. דף ד'.

13. ח: בדפי הרי"ף ד"ה "פס ארבעה ומשהו".

14. ב: כנ"ל.

כלשהו שוחק שיעמיד בין שתי דפנות פחות משלשה לדופן, זה ופחות משלשה לדופן זה".

החולק עליהם הוא בעל העטור¹⁵ הסובר שאפשר להעמיד בסוכה קטנה טפח שוחק באמצע וע"י לבוד יחשב כדופן וז"ל: "דבסוכה גדולה הוא דבעינן פס ד"ט ומשהו אבל בסוכה קטנה שאין בין שתי הדפנות המקבילות אלא שבעה טפחים סגי בטפח ומשהו דמוקי ליה ביה מצעי פחות משלשה להאי גיסא ופחות משלשה להאי גיסא".

ושורש המחלוקת ברור, להסוברים לבוד סתום אפשר להסתפק בטפח שוחק באמצע וזו שיטת בעל העיטור, אולם אם לבוד פירושו כדרך השניה שעד ג' טפחים אין חסרון ממילא נכונה שיטת הר"ן וריב"ב שחייבים פס ד' ומשהו, כדי להחיל שם מחיצה ע"מ שאפשר להשלים ע"י לבוד.

ג. הסוגיא השלישית בה נחלקו הראשונים וקשורה לעניננו היא בסוגית כוורת¹⁶, והכי איתא בגמרא: "אמר אביי: זרק כוורת לרה"ר גבוהה י' ואינה רחבה ו' - פטור... כפאה על פיה, שבעה ומשהו - חייב שבעה ומחצה - פטור". ושיטת רש"י בסוגיא, וכן סובר הרז"ה¹⁷, שמדובר בכוורת שאינה רחבה ו' טפחים, כי אם הכוורת רחבה ו"ט הרי גם בשבעה ומשהו פטור, ומטעם זריקת רשויות. אולם תוס'¹⁸ הסבירו שמדובר כאן בכוורת רחבה ו' טפחים כי בפחות מו' טפחים אף בשבעה וחצי יהא חייב דלא אמרינן לבוד אלא ברשויות. ובשבעה ומשהו לא אומרים לבוד ברוחב ו' מכיון שלבוד אומרים רק במחיצות והשולים אינם מצטרפים. אולם רש"י החשיב את השולים ונראה שחילוק סברתם נובע מדין לבוד. לפי רש"י לבוד הוא כצד ב', שעד ג' טפחים אין החסרון מפריע ולכן אין צורך שהמחיצה תהיה רק מהדופן ויכולה היא לכלול את השולים, אולם תוס' סוברים לבוד סתום

15. הלכות סוכה שער שלישי.

16. שבת ח'.

17. ב: בדפי הרי"ף בד"ה "אמר אביי"

("ובפירוש רש"י ז"ל היא מבוארת כולה יפה").

18. בד"ה "כפאה על פיה".

ממש ולכן דין לבוד במחיצות בא לומר שמחיצה שלמה בעינן ואם
נחשיב את השולים יהיה חסרון בדופן המחיצה.¹⁹

3. שיטות הראשונים לבוד כאינו חסר

שיטת תוס' כפי שהוכחנו משתי המחלוקות הראשונה והשלישית
שהבאנו לעיל היא: לבוד זהו סתום ממש. אולם תוס' בעירובין²⁰
סוברים לבוד אינו כסתום, אלא כאינו חסר, ולכן גורסים בגמרא
בסוכה²¹ שהאור מצטרף ואין ישנים תחתיו. ומתוך דבריהם ניכר
הדבר בפירוש: "ומכל מקום מצטרף האור כמו אור סוכה
דמצטרפין ואין ישנים תחתיו ואין לחשוב - האור כסתום מטעם
לבוד. דהלכתא גמירי גבי טומאה דלא אמרינן לבוד".

ותוס' הבינו שהסיבה שלבוד מועיל למחיצות ואינו מועיל
לטומאה (בגלל הלל"מ) היא שלבוד אינו כסתום, ולכן למחיצות
הוא מועיל ולטומאה אינו מועיל ולכן מצטרף לאור הסוכה אולם
אין ישנים תחתיו.

שיטת רש"י - דעת רש"י כפי שהוכחנו היא שלבוד כאינו חסר.
שיטה זו, מקבלת חזוק מתוך פירושו בסוכה²² לדברי ר' אמי: "פס
ארבעה ומשהו מתיר בסוכה משום דופן ומוקים לה בפחות משלשה
טפחים". ועל כך פרש"י: "פס ד'" - "אם גבוה י' ורחבה ד'
ומשהו". ולכאורה מדוע צריך הפס ד' להיות בגובה י"ט? מדוע
אין מספיק פחות מי"ט והשאר יושלם ע"י הלבד? וניתן²³ לומר
שרש"י לשיטתו סובר לבוד כאינו חסר ולא כמלא ממש ולכן אי
אפשר לומר לבוד גם למעלה וגם הצידה שהרי יש באלכסון יותר
מג"ט. וכן פסק הר"ן²⁴ שאין אומרים תרי הלכתא בלבד, וכבר
הוכחנו ששיטת הר"ן בלבד זהה לשיטת רש"י.

19. דברות משה, סימן ז' ענף ג'.

20. י: ד"ה "עור העסלא".

21. י"ס.

22. סוכה ס"ז:

23. מרחשת, סימן ס"ז.

24. ס. בדפי הרי"ף ד"ה "אמר אביי".

ובסיכום שיטות הראשונים הסוברים לבוד כאינו חסר הם: רש"י, הר"ן, הרז"ה, ריב"ב ותוס' בעירובין.

4. שיטות ראשונים לבוד כסתום

שיטת הרמב"ם היא לבוד כסתום, ושיטה זו מתבארת במשנה בעירובין²⁵: "מקיפין בקנים ובלבד שלא יהא בין קנה לחברו שלשה טפחים. בשיירא דברו, דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים: לא דברו בשיירא, אלא בהווה". והרמב"ם פסק כחכמים, וכבר הוכחנו ששיטת חכמים היא לבוד כסתום. ומתוך לשונו מתבאר הדין היטב: וז"ל²⁶: "הרי שהקיף בקנים ואין בין קנה לחברו שלשה טפחים, או שהקיף בחבלים ואין בין חבל לחברו ג"ט הרי זו מחיצה גמורה".

עד כה הנחנו שיש שתי שיטות בדין לבוד: אחת לבוד כאינו חסר והשניה לבוד כסתום. וניתן לחלק את השיטה השניה הסוברת לבוד כסתום לשתי דרכי משנה:

א. לבוד כסתום זהו מבחינת המציאות ולכן גם להלכה נחשב כסתום, ולכן הרמב"ם קורא לכך מחיצה גמורה, ולתוס' ניתן לישון תחת האויר.

ב. לבוד כסתום רק מהבחינה ההלכתית אולם מבחינת המציאות אין נחשב כסתום.

בשיטה זו הולכים הריטב"א והרשב"א. ושיטת הריטב"א מוכחת מכך שפסק בשני מקומות כשיטת הר"ן. המקום האחד הוא בסוכה העשויה כמבוי²⁷ ונאלץ שם להסביר שאין פס טפח מכשיר משום דבעינן שתי דפנות כשיעור סוכה דעריבן. ולמרות שסתום מבחינה הלכתית, אין מציאות של עריבן ולכן פסול. והר"ן הסביר בפשטות כיון דליכא בעומד שיעור הראוי. המקום השני בו פסק כר"ן, הוא במחלוקת אם ישנים תחת אויר הסוכה ואין זה מטעמם שלבוד הוא כאינו חסר, אלא באמת לבוד כסתום. ואם נכון הדבר שיסנים תחת

25. עירובין, ט"ז:

26. הל' שבת פט"ז הי"ח.

27. סוכה, דף ז'. ד"ה "אמר רב יהודה".

אור הסוכה היאך אין ישנים תחת הסכך הפסול, והרי קיימא לן שאור חמור מסכך פסול ולכן ע"כ צריך לגרום בסוגיא כשיטת רש"י.

וכן גרס הרשב"א²⁸ שאור מצטרף ואין ישנים תחתיו. ושיטת הריטב"א שלבוד זהו סתום מוכחת מדבריו על דברי ר' חסדא מחצלת ארבעה ומשהו מתרת בסוכה²⁹: "משמעתיך מוכח דכל היכא דאמרינן לבוד, אינו כאילו היה סמוך ממש ואינו דא"כ בצרה לה מחיצה, אלא לבוד דינו כאילו הוא סתום".
וכן דברי הרשב"א בערובין³⁰ שלבוד הוא כסתום: "דטעמא בכל מקום הוא שאנו רואים מה שהיא בינתיים שנתמלאו ונתארכו הזויות ומלאו את הכל".

ובסיכום נראה ששיטת הריטב"א והרשב"א לבוד כסתום רק במחינה הלכתית, ולא במחינת המציאות. ושיטת הרמב"ם, בעלי התוס' ובעל העיטור לבוד זהו סתום ממש גם במחינה מציאותית ולכן גם הלכתית.

ד. לבוד מחובר או משוך

בדין לבוד דנו מהו אופיו, האם סתום הוא, או אינו חסר, אולם עדיין לא בורר הצד המעשי של לבוד. האם הכונה שמושכים את המחיצה לצד אחד או שמא מחברים את שני הצדדים. וניתן למצוא בש"ס את שני סוגי הלבוד.

ונתחיל לדון בסוגיות בהן משמע לבוד כמשוך:

1. הסוגיא הראשונה היא כוורת שכפאה על פיה (שבת, ח). גם רש"י וגם תוס' הסבירו שלבוד הוא רק במחיצות, ולכן זקוקים להעמיד את הכוורת במצב של כפאה על פיה. והסברא בכך היא שלבוד הוא דין משוך ולכן רק כשהמחיצות כלפי הקרקע אפשר למשוך ולומר לבוד כי אם לבוד דין חיבור אפשר לחבר גם את השוליים ולא צריך דוקא את המחיצות. כ"ז לשיטת רבא, אולם רב

28. עירובין י: ד"ה "עור העסלא".

29. סוכה ט"ז: ד"ה "אמר רב חסדא".

30. עירובין ח: ד"ה "לדברי המחיר אסור".

אשי חולק וסובר שגם בשבעה וחצי חייב. ונראה ששיטתו לבוד דין חיבור, ולכן לא שייך בתוך כדי תנועת הכוורת לומר לבוד. ואלו דברי המיוחס לר"ן³¹ שלא שייך דין לבוד, אלא בדבר שאין סופו לנוח.

2. סוגיה נוספת היא במסכת סוכה³², ואלו דברי הגמרא: "אמר רב חסדא אמר אבימי: מחצלת ארבעה ומשהו מתרת בסוכה משום דופן (רש"י: "אם תולה אותה באויר בפחות משלשה סמוך לסכך ופחות משלשה לקרקע, וכגון: שאין הסוכה גבוהה אלא עשרה מצומצמין"). היכי עבוד, תלי ליה באמצע פחות משלשה למטה ופחות משלשה למעלה וכל פחות משלשה כלבוד דמי. מהו דתימא חד לבוד אמרינן, תרי לבוד לא אמרינן".

ושאלת הגמרא אינה ברורה מדוע לא לומר לבוד משני צדדים? הרי בצד אחד יש את הקרקע ובצד שני יש את הסכך ולכאורה זה כמו מחיצת קנים רק שקנה אחד הוא ברוחב ד' טפחים, ומדוע לא נאמר לבוד משני צדדים? אלא אם כן נאמר שכאן מדובר על לבוד כמשוך והה"א היא לא להפעיל הלכה אחת פעמים על אותו דבר. כך הבין המרחשת³³ שהסביר שכל הדין הוא אליבא דרב חסדא הסובר לבוד למטה מטעם שאי אפשר לרה"ר שתלקט במלקט ורהיטני, ועל כן אין כאן תרי הלכתא של לבוד. וכך אפשר לדייק מדברי רע"א³⁴ שתירץ ע"פ שיטת הר"ן שאין אומרים תרי הלכתא רק היכא דא"א לדון על אחת אלא מכא אידך, אבל אם שייך לדון על כל אחת ואחת בעצמה אמרינן כמה הלכות, והביא ראיה לשטתו מסוגיא זו. ומתוך זה שלא תירץ את שיטת הר"ן שהדין כמו במחיצת קנים, אלא שכאן אחד הקנים רחב ד', נראה שהבין שלבוד הוא דין משוך.

עד כאן דנו בשתי סוגיות מהן משמע לבוד זהו משוך ואפשר לראות שגם הראשונים מתבטאים כך כאשר רש"י בעירובין³⁵ אומר,

31. שבת ח. ד"ה "ולהאי פירושה".

32. ט"ז:

33. מרחשת, סימן ט"ז.

34. שו"ת, רע"א, סימן י"ב.

35. ס. ד"ה "חלויה מבפנים".

וז"ל: "אלא נתלית [הקורה] באויר ואמרינן לבוד להאריך ראשיה". וכן הריטב"א בסוכה³⁶ טוען תרי לבוד לא אומרים בפחות מפס ד', ואם לבוד דין חיבור מדוע צריך פס ד' האם מחיצה של קנה פחות מג' צריך שכל קנה יהיה ד' טפחים? אלא מכאן מוכחת דעתו, לבוד זהו להאריך וזה אי אפשר משני צדדים בפחות מפס ד'.

עד כאן הבאנו סוגיות וראשונים המוכח מדבריהם שלבוד דינו כמשוך אולם ישנן סוגיות המוכח מהן איפכא:

1. הסוגיה הראשונה היא בעירובין (ט'): "מבוי שרצפו בלחיים פחות מד', באנו למחלוקת רשב"ג ורבנן, לרשב"ג דאמר אמרינן לבוד משתמש עד חודו הפנימי של לחי הפנימי". וכאן אין מושכים לחי אחד לכל השאר, אלא מחברים את כל הלחיים אחד אל אחד. ואף אם כל לחי בפני עצמו יהיה פחות מפס ד', בכ"א נאמר לבוד. ואלו דברי הריטב"א³⁷, שלעיל הבאנו דבריו שעל מנת לומר תרי לבוד צריך פס ד': "וא"ת ולימא ליה בהכא בלחיים שיש בה ד' טפחים... י"ל דסתם לחיים כדינם משמע שאין בהם אלא כלשהו".

2. סוגיה נוספת בה משמע שלבוד זהו חיבור, היא בעירובין (עח.), וכך מהלך הגמרא: "אמר רב יהודה אמר שמואל: כותל עשרה צריך סולם ארבעה עשר להתירו. רב יוסף אמר: אפילו שלשה עשר ומשהו. אביי אמר: אפילו אחד עשר ומשהו. רב הונא בריה דרב יהושע אמר: אפילו שבעה ומשהו" [הסולם נמצא ליד הכותל ע"מ לתת לכותל שם פתח].

על דברי אביי פירש רש"י: "כשתרחיק רגליו ארבעה, יהא ראשו נמוך מן הכותל פחות משלשה וכלבוד דמי", וכאן אי אפשר לומר שמושכים הסולם לראש הכותל שהרי הסולם באלכסון, אלא ודאי מדובר כאן על חיבור הסולם לראש הכותל, מכיון שאין רווח של ד' טפחים.

36. סוכה ט"ז: ד"ה "והא קמ"ל".

37. עירובין ט. ד"ה לרשב"ג.

3. הסוגיה השלישית גם היא בעירובין (כה.), והכי איתא בגמרא: "קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ובא למעטו... הרחיק מן הכותל ד' ועשה מחיצה - הועיל [רש"י ד"ה "הועיל" - "מחיצה זו להיות היקף חדש והוי פתח ולבסוף היקף"] פחות מג' - לא הועיל". ופירש"י: "דהוי כמחיצה ע"ג מחיצה". ושוב כאן מדובר בשני דברים זהים כך שלא שייך למשוך אחד לשני ולכן כאן הלבד פירושו חיבור, וכן כותב הרמב"ם בפיהמ"ש במסכת כלאים³⁸: "העיקר בידינו כל הדינים שכל פחות מג' טפחים כלבוד דמי ר"ל שהוא כמחבר".

ויסוד החילוק מתי אומרים להמשיך ומתי אומרים חיבור הוא: שכאשר רוצים להשלים שיעור מסויים ויש משמעות הלכתית לכך, כגון במחיצה וסכך הלבד הוא דין המשך, וזה אפי' למ"ד אינו חסר שאנו משלימים שיעור המחיצה (למרות שהאוויר נשאר פתוח) ואלו הסוגיות בסוכה (ט"ז:): מחצלת ד' ומשהו מתירה בסוכה וכן סוגיית כוורת בשבת (ח.) ובשאר המקרים - הלבד הוא דין חיבור. ולכאורה גם הסוגיה בעירובין (ט.) מבוי שרצפו בלחיים מדברת להשלים שיעור הלחי, אלא שם אין לחי אחד שרוצים להמשיכו למקום שאינו לחי ולתת גדר של לחי עד מקום זה אלא יש כמה לחיים שכל אחד לחי כשר בפני עצמו ונותנים לרווח ביניהם גדר של לחי, ולכן אין דין משוך אלא חיבור כל הלחיים ללחי אחד גדול.

ה. לבד להחמיר

הרא"ש בפסקיו³⁹ אומר שאין אומרים לבד להחמיר וכן תוס' בסוכה⁴⁰. ודבריהם הם בענין סכך פסול של סוכה פחות מד', האם מצטרף האוויר לסכך הפסול וע"י כך יהיה סכך פסול יותר מד' והסוכה תפסל. ותוס' שם אומרים שאין אומרים לבד להחמיר ולכן במקרה זה הסוכה כשרה.

38. כלאים, פ"ב, מ"ד.

39. סוכה, פ"א, סימן ל"ג.

40. י"ז, ד"ה "אילו".

על שיטה זו הקשה המג"א⁴¹ שלש קושיות:

א. מהסוגיה בעירובין (ט.), מבוין שרצפו בלחיים, רואים שאומרים לבוד להחמיר.
 ב. מסוגית קרפף⁴² שלא הוקף לדירה ובא למעטו אם אין ג' טפחים אסור לטלטל יותר מבית סאתיים ויוצא שע"י הלבוד יש חומרא.

ג. מהגמרא בסוכה (י"ח.) שתרצה אליבא דמד"א אומרים לבוד באמצע מדוע בהלכות טומאה אין לבוד ותרצו שאני הלכות טומאה. דהכי גמירי להי' ולא תרצו שאין אומרים לבוד להחמיר. ולהסביר את דברי התוס' מקושיות חמורות אלו, נראה לומר, שלא אומרים לבוד להחמיר רק כאשר הלבוד יש לו דין משוך והוא נועד להשלים שעור, אולם כאשר הלבוד הוא בדין חיבור אזי בין להחמיר בין לא להחמיר אומרים לבוד.

41. שו"ע או"ח, סימן תק"ב.

42. עירובין כ"ה.